

Kilde 2 + 3: Mødet mellem Best og Svenningen 29.sept. 1943

Med den danske regerings tilbagetræden den 29. august sidder de ledende embedsmænd i et dilemma - hvad er nu deres rolle. Man havde fra dansk siden den 9. april 1940 lagt vægt på, at Danmark fortsat var et neutralt land - og at forholdet mellem Danmark og Tyskland derfor på hel "normal" vis blev forhandlet mellem udenrigsministeriet og den tyske diplomatiske repræsentation - fra november 1942 altså Werner Best.

Nu er der ingen udenrigsminister - men ministeriets ledende embedsmand siden 1941, direktør Niels Svenningsen (1894-1985) overtog nu forhandlingerne. Du kan søge oplysninger om denne periode ved at søge på stikordet "Departementchefstyret".

Svenningsen har allerede fra starten af september gjort de tyske diplomater opmærksom på sin bekymring over, at de tyske myndigheder havde beslaglagt medlemslisterne for den jødiske menighed i Danmark - Det mosaiske Troessamfund - og den 17. juni spurgt, hvad meningen var med en tyske aktion mod Det mosaiske Troessamfunds kontor i Ny Kongensgade i København, var. Onsdag den 29.september opsøger han sammen med den ledende embedsmand i justitsministeriet, Eivind Larsen, Werner Best på Dagmarhus. Vi har en beretning både fra Svenningsen - hans dagbog - og fra Best - et telegram, han straks efter mødet sendte til Berlin.

Kilde 2: Telegram fra Best til Udenrigsministeriet i Berlin

1943 29/9. Fotokopi af telegram 1162 – afsendt fra København 19.50, modtaget i Berlin 20.45

Lige nu (29.9.43 kl.17) er den midlertidige leder af det danske udenrigsministerium direktør Svenningsen dukket op hos mig sammen med den midlertidige leder af det danske justitsministerium, Departementschef Eivind Larsen og har stillet mig det spørgsmål, om man fra tysk side har til hensigt at evakuere jøderne fra Danmark. Byen København er fuld af rygter, der til dels indeholder meget konkrete enkeltheder. Således nævnes natten mellem den 1. og 2. oktober som tidspunkt for aktionen. Desuden hævdes, at der allerede er ankommet skibe i Københavns Havn til borttransport af jøderne. Disse rygter er egnede til at skabe overordentlig stor uro i den danske befolkning. For en gennemførelse af jødeaktionen ville træffe den danske retsbevidsthed i centrum og udløse følger, som ikke kan overskues. Derfor beder han – Svenningsen – om en erklæring, om en evakuering af jøderne er planlagt fra tysk side. Et dementi, som selvfølgelig ikke skal offentliggøres, ville uden tvivl virke beroligende og lette den danske administration i dens arbejde. Jeg erklærede, at det ønskede dementi ville betyde en politisk fastlæggelse, som jeg ikke var bemyndiget til uden en anvisning fra Rigsregeringen. Jeg ville berette om samtalen til Berlin og i givet fald senere overbringe en besked.

Det er rigtigt, at en tysk aktion mod jøderne i Danmark siden erklæringen om undtagelsestilstanden og særligt i de sidste dage i København bliver ventet og drøftet. Hvordan konkrete enkeltheder, som helt igennem er korrekte (angivelse af tidspunktet, ankomst af et skib) er blevet kendte, kan ikke

fastslås. Hvor jeg er stødt på uforsigtigheder (f.eks. ytringer fra medlemmer af de fra Norge hertil overførte politibataljoner om, at de er kommet her til jødeaktion) har jeg rådet bod herpå.

Dr. Best

Kilde 3: Svenningsens notater fra 30.sept.

1943 30/9 Fotokopi af notits fra Direktør Svenningsen, Udenrigsministeriet

Onsdag den 29. kl.17.30 blev hr. Eivind Larsen og jeg i Dagmarhus modtaget af Dr. Best. Jeg begyndte med at udtale omtrent følgende: Anledningen til vor henvendelse var, at der i den senere tid og navnlig de sidste dage havde cirkuleret vedholdende rygter om en aktion mod jøderne. Det forlød, at en sådan aktion skulle være nært forestående. Rygter bør man som regel lade uænsede. Det havde vi også hidtil gjort hvad jødespørgsmålet angår, idet vi tværtimod på grundlag af de fra tysk side modtagne erklæringer havde bestræbt os på at virke beroligende. Rygterne havde imidlertid nu antaget en sådan form og optrådte med en sådan hårdnakkethed og var i den grad detaljerede, at vi havde følt os foranlediget til at rette en henvendelse til Dr. Best. Hvis dette spørgsmål virkelig blev rejst og gennemført, således som det forlød, ville det få ganske uoverskuelige virkninger her i landet. Ophidselsen var i øjeblikket stor, og det var ikke godt at vide, hvordan tilstanden ville blive, dersom aktionen gennemførtes. Dette spørgsmål var af enorm betydning for befolkningen i almindelighed, for tjenestemandstanden og for administrationscheferne.

Dr. Best svarede undvigende, idet han stillede en række forskellige spørgsmål, så som:

Hvad siger man da ? Hvad går rygterne ud på ? Hvor stammer de fra ?

Jeg fortalte ham derefter rent ud, hvad rygterne sagde: Deportation til Polen i nær fremtid. Kun heljøder 1). Skibe ligger parat i havnen. Henviste endvidere til, at man ved de to aktioner mod de jødiske lokaler i Nybrogade og Ny Kongensgade havde sikret sig menighedens medlemslister. Alt tydede på, at der forelå en plan klar til udførelse.

Best udtalte sig igen svævende og hævdede, at de herværende tyske myndigheder ikke havde nogen planer. Han kendte intet til, at der skulle ligge skibe parat i havnen.

Jeg spurgte ham rent ud, om han kunne afkræfte, at han havde instruktioner til at iværksætte en aktion. Det ville være af den allerstørste betydning for roen her i landet, om han kunne gøre dette.

Dr. Best bemærkede, at det jo altid var vanskeligt at erklære, at noget ikke ville finde sted og mente, at et svar på mit spørgsmål ville være ensbetydende med en politisk erklæring.

Han var imidlertid villig til straks at telegrafere til Berlin og spørge, om han var berettiget til overfor Udenrigsministeriet at dementere de omtalte rygter. Han ville selv knytte nogle bemærkninger til en

sådan forespørgsel i Berlin. Han ønskede kun ro og orden her i landet, og han ønskede, at forholdene kunne blive normaliseret. Han var derfor ked af den besked, som generalen dagen i forvejen havde måttet give mig om forlængelse indtil videre af undtagelsestilstanden og af soldaternes internering. - Et svar fra Berlin ville formentlig først kunne foreligge i løbet af torsdagen den 30.sept.

Den 30.september 1943

Nils Svenningsen

-
- 1) "Heljøder": Nazisterne anså jøder for at være en særlig race og indførte derfor i Nürnberglovene fra 1935 begreber som hel- og halv-, ja sågar kvartjøder. En "halvjøde" var således barn af et "blandet" ægteskab mellem er arier og en jøde. Udtrykket findes naturligvis ikke blandt jøder - dér er man enten jøde - defineret som barn af en jødisk mor - eller ikke-jøde.